

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díj:	A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják.	Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelő- dés” szerkesztőségének Gyulafehérvára a várhoz küldendők.
Egész évre 4 frt.		
Felévre 2 „		
Negyedévre 1 „		

A tanárok anyagi helyzete.

„A szorgalmas és kitartó munkát jutalom követi.” — „A milyen a munka, olyan a bére.” — Arany igazságok ezek; de hányszor megessük, hogy a gyakorlati életben ezeknek éppen ellenkezőjét kell tapasztalunk.

Hányszor látjuk, hogy a henyelő kényelemben uszik, a szorgalmas munkás ellenben szükségben, nyomorúságban sínlódik; hányszor észlelhetjük, hogy a esekély teendőkre kötelezett, ugynevezett „protegrált egyéniség” jó fizetést huz, kövér állomást foglal el, míg a hazáért és az emberiségért reggeltől késő estig munkálkodó silány fizetésben részesül, vagy a megélhetést nem nyújtó állomásban a munka és a gondok terhe alatt összeroskad.

Ezen visszásságot — fájdalom — mindenütt és minden fajta hivataloknál láthatjuk, de talán egynél sem oly kirívóan, oly elszomorítóan, mint éppen a tanárok magasztos, azonban a testet és lelket egyaránt fárasztó hivatalánál.

Hogy ezen majdnem „nagy hibának” minősíthető visszásság valóban létező tény, csakugyan szomorú, kézzel fogható valóság, s nem csak képzelt fix idea, vagy valami raptusból származott agyrém, azt bizonyítja a mindennapi élet, azt bizonyíthatja bármely tanügyi statisztikai kimutatás, melyből nem mézes-mázos szavak, hanem a rideg igazság szavai, t. i. a száraz számok szólanak, tisztán kimutatván, hogy a keresztény erkölcsi érzelmek közül egy néhány az emberekben még mai napig is szundikál és hogy Jézus Krisztus szavai: „Adjátok meg az Istennek, mi az Istené, és a császárnak, mi a császáré” — megértve mégninesenek és emélfogva nem is alkalmaztatnak.

Jelen rövid cikkünknek feladata leszen ezen állításunk jogosságát bebizonyítani, — ki ellenbizonyítást tehet, ám tegye azt!

A társadalmi és tanügyi viszonyok újabb időkben lényegesen megváltoztak, csak a katolikus tanárok javadalmazása nem változott, még lényegtelenül sem. — Nem csoda tehát, hogy ezen körülmények közt a kath. tanfériak mostoha sorsuk lesújtó, lealázó érzetében panaszaiknak mind sürűbben, mind általánosabban, mind hangosabban adnak kifejezést; s igen természetes, hogy a jelen, előhaladott korban az élőknek sorából, ugylátszik kifejtett, vagy legalább sötét háttérbe szorított tanfériak sorsukon segíteni próbálgatnak, midőn mindenütt megindították a mozgalmat az iránt, hogy a velők szemben alkalmazott divatos közömbösséget, a velők szemben tanusított elhanyagolást, sőt mondhatjuk mellőzést maguktól elhárítani és a dolognak jóra való fordítását kieszközölni igekeznek.

Hogy ezen megindult mozgalomnak minő eredménye leszen, azt előre és határozottan megmondani nem lehet, de ismervén az intéző körökben uralkodó igazságszeretetet, bizton remélhetjük, hogy a tanárok és így a kath. tanügyi sorsa fölött döntő hatóság a keresztény erkölcsi uton haladva, kötelességének elodázatlanul, minél előbb eleget fog tenni.

Mert nagy baj, nagy hátrány volna az erdélyi kath. tanügyre nézve, ha az intéző körök csak ajkaikon hordanák, csak szemekben tündököltetnék a jó akaratot s nem ápolnák őszinte, nemes szívében is azt, s e mellett jó indulatot és tetterőt nem tanusítanak egyszersmind.

De félre e sötét gondolatoknak még árnyékával is, mert meg vagyunk győződve, hogy funnebb tisztelt intéző körök közül főképen az igazgató-tanács jeles tagjai három évi tanulmányozás után*)

*) Az ötvenes években a jogászok a nagyszombati jogakademián három év alatt az osztrák összes törvényeket, a római jogot, egyházzogot a világg- és hazaitörténelmet, a nemzetgazdaságnak összes ágait stb. stb. tanulmányozták és meg is tanulták. — Dr. Cs. B.

végre ez ügyben is kedvező és megnyugtató programmal fognak előállni, s akkor a kath. tanférfiak rég megérdemlett jobb sorsra jutván, jövőjük meg lesz alapítva, akkor a keresztényszeretet és igazság meleg sugarai éltetőleg fognak hatni a tanügy összes ágaira**)

Általánosan ismeretes dolog, hogy a kath. tanárok anyagi helyzete a mostani körülmények közt tulságosan silány, mert fizetésük nem emelkedett a kor igényeivel arányosan, hanem ellenkezőleg oly stagnatióban szenved, mely a kath. tanügy valódi barátaiban jogosult aggodalmakat gerjeszthet a kath. tanügyek jövője iránt.

Hisz, a jogérzet is sérte van az erdélyi kath. tanügy ezen visszássága által, mert a mi intézetünkben keserű veritékkel dolgozó napszámosok helyzetét egybevetve az állam által közvetlenül kezelt tanodákban működők helyzetével, azonnal feltűnik az, hogy az állami gymnasiumokban alkalmazott tanárok és a kath. status által fizetett tanárok munkabére közt igen lényeges, a kath. tanügy hátrányára vezető különbség van.

S ha kérdezzük, hogy minő okból származik ezen kedvezőtlen különbség s minő joggalapon nyugszik ez? — akkor aligha kaphatunk elfogadható, alapos, az igazságosságnak megfelelő választ. Mert már egyedül az igazság követelményei azt hozzák magukkal, hogy az egyenlő munka egyenlő jutalomban is részesüljön.

„Adjátok meg az Istennek, mi az Istené; a császárnak, mi a császáré” mondta Jézus Krisztus, s így természetesen hozzáfésolhatjuk: a tanárnak is, mi a tanaré, mi őt illeti, az igazság, az emberi jog s a jogegyenlőség szerint.

Hisz a becsületes szolga bérének visszatartása nem egyezik meg, sem a keresztény kath. hittan elveivel, sem annak, mindenki által szigoruan megtartandó követelményeivel.

Minő alapon fekszik a katolikus és az állami tanárok fizetésének aránytalan különbsége?

Vajjon hol található az ezen visszásságnak jogállapotját felfedező Kolumbusa?!

Téli estéken pislogó lámpánk mellett, didergő hidegben, tüznélküli szobánkban sokat törtük már mi is fejünket ezen jogkérdés megoldása miatt, gondolkoztunk, hogy valami igazolást, valami vigasztaló megnyugtatót nyerjünk, de minden kutatásunk, fáradozásunk hasztalan volt, mert mi mindig csak úgy

találtuk, hogy mivel a kath. tanárok kötelességei és működései az állami tanárokéival ugyanazok, — Isten és ember előtt mondvá, — természetesen a javadalmazásnak is az igazság szerint ugyanazonosnak kellene lennie.

De világítsuk meg ezen mondásunkat úgy, hogy még a legegyszerűbb laikus is beláthassa állításunk igazvoltát:

I. Az állami tanár tanképesítő vizsgálatokat tett, a közoktatási törvény alatt áll, a ministeri rendeleteket és utasításokat teljesíti, hetenkint 18—19 órát tanít az előírt tanterv szerint, s a szabályszerű próbaidő után kap 1200 forint évi fizetést, 200 forint évi szálláspénzt és azután minden letelt 5 év után 100—100 forintnyi ötödéves pótlékot. Harmincz évi szolgálat után 1800 forintnyi nyugdíj mellett örömmel pillanthat vissza szép és tevékeny multjára.

II. A kath. status által fizetett kath. tanár éppen úgy és éppen azon fórumok előtt, mint az állami tanár teszi le a tanári vizsgálatokat, éppen úgy áll a közoktatási törvény alatt, teljesíti a ministeri és e mellett még a főtanhatósági rendeleteket és utasításokat, tanít hetenként 18, 20, 21 órát az előírt tanterv szerint, ugyanazon mértékben szolgál a hazának, az emberiségnek mint az állami tanár, de a próbaidő után kap csak 800 forint évi fizetést, 150 forint évi szálláspénzt és 100 forint tizedévi pótlék gyanánt. Harmincz évi hű és önfeláldozó szolgálat után, s csak is a legjobb esetben 1000—1100 forinttal penzióba mehet, mint a szegény mór, ki kötelességét teljesítette; nyugdíjat kap, hogy annál több ideje legyen a kétféle igazság fölött elmélkedni és nyomoruságát folytatni, míg a kegyes halál kifáradt testét — a feltámadás nagy napjáig — nyugalomra szolítja.

De az igazság kétféle nem lehet!

Az állam bizonyára nem fizet igen sokat tanárainak, de legalább a magasabb képzettség szülte jogosultságot megközelítőleg látja el azokat, s most kérdezzük újból, mivel indokolható azon eljárás, hogy a kath. tanárok ugyanazon munkateljesítésért a fizetésnek csak $\frac{2}{3}$ -át kapják, s mivel igazolható azon tény, hogy a kath. tanároktól, talán lehetne úgy is mondani, hogy a fizetésnek $\frac{1}{3}$ része visszatartatik?

Mit mondana erre az egri keresztény kath. kis káté?

Hogy a kath. tanárok javadalmazása a jelen évben s már közelebről tartandó statusgyűlés alkalmával oda lesz emelve, hol jelenleg az állami tanároké áll, azt biztosan remélhetjük, mert a költői észjárásról eltekintve, nem képzelhető, hogy a statusnak oly tagja is akadna, ki nem tisztelné az emberi jo-

** Az erdélyi kath. iskolák története aranybetűkkel fogja azt megörökíteni. — Dr. Cs. B.

gokat, az isteni igazságot; nem képzelhető, hogy a status összes tagjai nem örömmel fogják hangoztatni e szavakat: „Adjuk meg tanárainknak, a mi őket Isten és az emberek törvényei és az igazság szerint illeti!”⁴

Ezt annál is inkább remélhetjük, mert erre felhi az isteni ki nyilatkoztatás is mondván: „Ha hiv szolgálád vagy, legyen neked mint a te lelked, mint atyádfiával, úgy bánjál vele.”⁵)

Dr. Cserni Béla.

D. a J. Kér.!

Nagyméltóságú Püspök Ur!*)

Kegyelmes Urunk!

Vezérelve azon erős meggyőződéstől, hogy a tanügy fejlődése szorosan összefügg a tanügy munkásainak anyagi helyzetével; tudva, hogy Nagyméltóságodat és a mélyen tisztelt Statusgyűlést is ez az elv vezérelte az 1886. évi gyűlésen, midőn az Igazgatótanács tanulmánya tárgyává tette a következő kérdést: „Mikép lehetne a tanárok javadalmazását az állami tanárok javadalma mennyiségére felemelve rendszerezíteni?"; és minthogy azóta már a harmadik Statusgyűlés előtt állunk és az igazgató-tanács e tárgyban javaslatot még mindig nem tett: saját nyomasztó anyagi helyzetünk és gymnasiumaink jól felfogott érdeke kényszerítenek arra, hogy várakozó állásunkból kilépve, a kilátásba helyezett fizetés emeléséért alázatos tisztelettel fölfolyamodjunk; hogy Nagyméltóságod előtt rámutassunk ama hátrányokra, amaveszélyekre, melyek a tanári javadalom felemelésének elődázásából az erd. kath. középiskolákat fenyegetik; hogy röviden eseteljünk amaz anyagilag, erkölcsileg és szellemileg súlyos helyzetet, mely még most is ránehezedik működésünkre és a mely tanári testületeinkre jövőben is vár az esetben, ha alázatos kérésünk foganatlan lenne: ama helyzetet, melynek neve: erkölcsi, szellemi és anyagi pangás, hátramaradás lesz.

A mi fizetésünk azon álláshoz viszonyítva, melyet a polgári életben elfoglalunk és a hivatáshoz mérve, melyet — még az iskola érdekében is — be kell töltenünk a társadalomban, olyan szegényes, hogy abból nemesak állásunknak megfelelően nem élhetünk és semmiféle társadalmi kötelességet — melyeket pedig méltán megvárnak tőlünk — nem teljesíthetünk; hanem még szorosan vett nevelői és tanítói kötelességünk teljesítésére és iskoláink fejlődésére is hova tovább mind bénítóbb hatással lesz.

Ezen állításunk igazolására és az ügy érdekében férfias őszinteséggel és nyíltsággal előadjuk, hogy fizetésünk szegényesége mennyire hathat gátlólag és fog ezentul még inkább ugy hatni.

1. a tanári testületek működésére egyáltalában,
2. az egyes tanárookra szolgálatuk teljesítésében és általuk gymnasiumaink fejlődésére,

1) Sir. 33. 31.

*) A marosvásárhelyi rom. kath. nagygymnasián tanártestületének a tanári javadalomnak az állami tanárok fizetése mennyiségére való felemelése tárgyában, a Nagymélt. Püspök Urhoz és a m. t. Statusgyűléshez intézett memoranduma.

3. végül levonjuk a jelen tanulságát a jövőre és következtetünk arra, hogy mi várhat ezután középiskoláinkra.

Nagyméltóságú Püspök Ur! Mélyen tisztelt Statusgyűlés! Szellemi élénkséget erkölcsi függetlenséget, nyugodt kedélyt folytonos önuralmat, a nagy — az emberiséget mozgató — eszmék iránt való lankadatlan lelkesedést és a szeretet örök tevékenységét egyetlen elfoglaltatás, egyetlen hivatás sem kívánja meg olyan nagy mértékben, mint épen a tanító, nevelő hivatása. De lehet-e szelleme mindig élénk, kedélye nyugodt és folytonos önmérséklete annak, kit a létét való küzdelem, a holnapért való gond, állandóan lázas izgatottságban tart?! Gyújthat-e lelkesedést a szép igaz jó eszmék iránt az ifjúság szívében az, kinek kebeléből a realis élet realis szükségleteiért való aggodalom, az elvek meggyőződésének melegét, a szívrehatás és szívrhez szóláshoz szükséges idealismust kihaivasztották?! Lehet-e erkölcsileg független az és a szeretet mindig vezérelheti-e tetteit annak, kit önzetlen és becsületes munkája daczára is a társadalomban gyanúsításokkal illetnek csak azért, mert állásához illő javadalmazása nincs; kinek munkáját fizetése esekélyesége szerint itélik meg; kinek tehetségét is kisebbnek tekintik, mert sokkal kisebb fizetése van, mint ugyanazon a pályán működő, ugyanazon kvalifikációval bíró más kartársainak.

„Minek emlegetném“ — mondja Greguss Gy. már 1868. (Összejyűjt. Értekez. 100. l.) — „hogy a műveletlenek s éretlenek, de sőt még a műveltebbek közül is sokan a munka silány jutalmazását egyértelműnek tekintik a munka silányságával. A kik társadalmi viszonyainknak csak felszínét ismerik, a kik az emberi intézményeket — bármi félszegen is legyenek — az örök igazság, erkölcsiség kifolyásának tekintik; a kik az élet sulypontját az anyagba helyezik: mindezek, a gondolatlan tömeggel együtt, azt tartják, hogy a milyen a jutalom, olyan az érdem, a milyen a munka, olyan a bére, mindezek az állás tekintélyét, tisztességét a jövedelemhez mérik s a szegényesség arányában csökkentik becsülésüket.“

És ime most 21 évvel Greguss e szavai után is arról panaszkodnak még az állami és a velők egyenlő javadalommal bíró felekezeti tanárok is (L. Tanáregyes. Közl. 1887—8. jan. és 1888—9. szept. számain) hogy a tanári osztálynak még mindig nincs a többi, vele egyenlő rangú és egyenlő akadémiai képzettséggel bíró osztályokkal ugyanazon külső tekintélye. És e tényekát nemesak abban látják, hogy a tanári osztály — mint legfiatalabb — nem támaszkodhatik oly tradíciókra, melyek alapjául szolgálhatnának az őt megillető külső tekintélynek, és hogy még mindig küzdenie kell ama jogokért, melyekbe más osztályok mintegy beleszűletnek; hanem főként abban keresik okát, hogy a „szegénység“ a „tanár“ fogalomhoz hozzá nőtt tulajdonság.

Tanulságosnak tartjuk itt összehasonlítást tenni a tanári fizetések között. A mi fizetésünk ugy aránylik az állami tanárok fizetéséhez, mint 62: 100; tehát kevéssel több felénci. Más felekezeti tanárok javadalmazásával a mi fizetésünket ilyen pontosan nem hasonlíthatjuk össze, mert azok helyenként más és más fizetést élveznek; de meg kell jegyeznünk, hogy a protestáns gym. tanárok több helyen 400—600 forintot érő szállást és néhány száz forintra felmenő más deputatumot is élveznek az állami tanárok fizetésével egyenlő rendes tanári törzsfizetésen kivül.

Nem teszünk itt összehasonlítást más, de szintén egyetemi kvalifikációval bíró osztályok (— bírák, mérnökök, orvosok stb. —) anyagi helyzetével sem; azonban tanulságosnak tartjuk fizetésünket egybe vetni a posta és más ehhez hasonló szolgálatban levő — egyetemi készütséggel nem bíró — tisztviselők fizetésével, kiknek javadalmazásához a miénk ugy viszonylik (mindkét részről a 12 szolgálati évet véve alapul) mint 100: 75. Tehát az érettségi bizonyítványnál magasabb kvalifikációval sem bíró állami tisztviselők fizetésének is csak háromnegyed ($\frac{3}{4}$) részében részesülünk.

Nagyméltóságú Püspök Ur! Mélyen tisztelt Statusgyűlés! És ezek dacára mit látunk, azt, hogy a bírák és állami tanárok, kiknek fizetése a miénkéhez hasonlítva fényesnek mondható, tetemes fizetésfölemelést kérnek. Ha azok panaszolnak a megélhetés nehézségéről, ez az összehasonlítás talán sejteti ama sok apró és nagyobb aggodalmakat, melyek a megélhetés küzdelmében szellemünk nemesebb erőit ellankasztják; talán következtetni enged arra az erkölcsi lehanggolt-ságra, mely ezen összehasonlítás után szíveink melegét lassankint fölemésztheti; talán felfoghatóvá teszi a mi társadalmi helyzetünket; talán igazolja a jövőtől való félelmünket. Méltán kérdehetjük: honnan vegyük az erkölcsi függetlenséget, honnan a külső tekintélyt?! Pedig úgy külföldi, mint hazai hírneves szakemberek, a tanárok erkölcsi függetlenségének és társadalmi tekintélyének emelésében a tanítás és nevelés sikerének emelkedését is látják.

Kvalifikációnk és állásunknál fogva mi is hivatta volnánk, sőt éppen kötelességünk volna — az iskola falain kívül is — irányadó hatást gyakorolni a társadalomra, elősegíteni a kor humanus mozgalmait és ama magasatos elveket és eszméket, melyeket tanszékeinkről hirdettünk az életben igazolni. Amde tehetők-e mindezt anyagi és erkölcsi romlásunk nélkül? Fájdalom csak úgy tudunk megélni és csak úgy örízhetjük meg valamiképpen erkölcsi függetlenségünket, ha teljesen elzárkózunk, visszavonulunk a társadalmi élettől.

A társas élettől való ezen elzárkózottságunknak tan-
ügyünkre nézve még károsabb következményei is vannak.

Először nincs meg és nem is lehet meg az iskola és élet, a tanárok és szülők között az a kapcsolat, mely nélkül meddő marad az iskola legbuzgóbb önfeláldozása is. Különösen érezhető e kényszerhelyzet súlyos következménye olyan helyeken, hol gymnasiumaink kiváló kath. missiója van; értjük azon városokat, melyekben más, felekezeti vagy egyéb jellegű középsiskolákkal kell nevelésügyünknek versenyezni. E versenyben pedig mindaddig nem lehet a miénk, a mi ügyünké a győzelem palmaága — legyenek bár tanerőink mind igen tehetséges, hivatásuknak élő és annak magaslatán álló profes-sorok — míg azokkal szemben kisebb lesz javadalmazásunk; sőt ügyünknek éppen azért el kell maradnia, mert nem fogunk oly mértékben hatni tudni a társadalomra, mint azok, akik éppen kedvezőbb anyagi helyzetüknél fogva, többféle-képpen érintkezhetnek és hathatnak a társadalomra. A vegyes vallású helyeken a gymnasiumi tanárok volnának pedig hi-vatva arra, hogy a kath. ügyek és érdekek első harcosai legyenek a polgári életben is, épen úgy, mint a protestansok-nál történik. A ref. Status épen tanárai által hat legtöbbet a társadalomra; tanárai használnak fel minden alkalmat, minden mozgalmat egyházuk emelésére. Ezt tehetik pedig azon külső

tekintélyüknél fogva, melyet egyfelől anyagi helyzetök, másfelől maga a Status biztosít részükre.

Sőt az anyagiakban való szegénységünkben látjuk ama ténynek is egyenes okát, hogy az erd. kath. gymnasiumok ta-nári testületei között semmi szellemi kölcsönhatás nincs.

Hogy ez minő eredménnyel van tanári testületeink szel-lemre, tanügyünk egységes fejlődésére, azt nem akarjuk itt tárgyalni. Elég, ha rámutatunk e tényre, hogy következményei láthatók legyenek.

Legyen szabad most Nagyméltóságod és a m. tiszt. Sta-tusgyűlés figyelme arra irányitanunk, hogy javadalmazásunk szegénysége minő hatással van és lehet az egyes tanárokra és bennök nevelésügyünkre.

Tagadhatatlan tény, hogy csekély fizetésünk egyedüli és kevés igényű embernek is alig elég és még kevésbbé elég egy család tisztességes főtartására. De a tanárnak nem elég csak erre gondolni, mert állása természetes feladatával együtt jár a folytonos önművelődés. Ennek első feltétele a gondok-tól ment anyagi helyzet és nem kevésbbé lényeges kellékei az önművelésre szükséges eszközök megszerzhetése. Amde a espán fizetésre utalt professornak — különösen ha család-os — lehet-e gondoktól ment élete?! Megszerzheti-e az önmű-velésre szükséges eszközöket, az, ki csekély fizetéséből való megélhetése miatt mindig aggódva tekint a máról a holnap-ra?! Lehet-e munkakedve és nem fog-e eltespedni munka-ereje annak, kit még tehetsége tudatában is tétlenségnek kény-szerít súlyos anyagi helyzete, a munkához szükséges eszközök hiánya?

Azt nem is akarjuk felemlíteni, hogy csekély fizetésün-
ket mennyivel rövidítik meg a társadalmi adók, melyeket teljesíteni egyszer az emberi érzés, máskor az állás tisztessége paranesolja. Azt sem fejtegetjük, hogy mennyi — az iskola érdekében hasznosítható — tapasztalat megszerzhetéséről kell lemondanunk azért, mert fizetésünkől misem juthat arra, hogy utazhassunk, hogy a haladás vívmányait megzemlélhessük, eltanulhassuk és a gyakorlatban értékesíthessük. Azt a hely-zetet sem festjük le, mely előttünk áll, ha magunk vagy családunk tagja hosszabb betegségben szenved.

Igy nem esoda aztán, ha néhány év alatt elveszti teste, lelke ifjuságát és a kötelességét elvből, szeretetből teljesítő önéze-tes tanárból, legtöbbször a kényszer kötelességet unva végző beamter lesz; vagy pedig a tanári kötelességek teljesítésétől elvonva idejét, erejét, más téren iparkodik — az iskola ro-vására — megszerzeni a hiányzó anyagi javakat.

Nagyméltóságú Püspök Ur! Sokszor hallottuk a panaszt, hogy mi gymn. tanárok általában semmi szellemi, irodalmi munkásságot nem fejtünk ki; hogy az erd. kath. gymnasiumi tanítás sikerét tankönyvek írásával emelni meg sem kísértet-tük. E panaszt, e megróvást — most midőn legkedvezőbb al-ka-lom nyílik rá reflektálni — erkölcsi kötelességünk mag-naként nem hagyni. Ezzel szemben úgy hisszük igazoltuk ma-gunkat, ha az eddig elmondottakon kívül Nagyméltóságod figyelme arra hívjuk fel, hogy tanári könyvtárainkba szak-munkákat szerejni csak néhány éve áll módunkban és egyéb felszerelések mellett csak igen keveset. Az pedig, hogy e ki-esiny fizetésre utalt tanár privát könyvtárt szerzhessen, csak pium desiderium lehet.

Végül legyen szabad még röviden előadnunk azt, hogy fizetésünk fel nem emelése minő hatással lehet iskoláink jövőjére.

A tanári fizetés csekély volta miatt — mint azt fennebb kimutattuk — a tanárok munkakedvével, szellemi és erkölcsi függetlenségével, külső tekintélyének hanyatlásával, a társadalomtól való elzárkózottságával, az önművelésre szükséges eszközök hiánya miatt, a tudomány előrehaladásától való elmaradásával együtt fog hanyatlani iskoláink szellemi színvonal, csökkenni fog versenyképessége és tekintélye.

De ezen kívül a jövőtől való indokolt félelmünk méltán esalja ajkunkra a következő kérdéseket is:

Vajjon — a tanári javadalom fel nem emelése esetén — mi fogja a tehetőséget, az erőt a Status szolgálatába edesgetni?! Vajjon mi fogja szolgálatában tartani a meglevő erőket, ha — a jelenlegi helyzet fenntartásával — mindegyre súlyosabban fog vállaikra nehezedni az élet terhe?! Nem fog-e az erd. kath. gymnasiumok szellemi nívója rohamosan hanyatlani, ha a Status nem lesz képes a kidőlt erőket hasonlókkal helyettesíteni és ha a szolgálatában levő tanerők is — az alkalomra várva — mindig utra készen fognak állani?! —

Nagyméltóságú Püspök Ur! m. t. Statusgyűlés! Most, midőn, — úgy hisszük — eléggé igazoltuk terhes anyagi helyzetünkkel a magunk érdekében és a mi szegényes javadalmazásunk következtében oktatásügyünket és vallásunkat részint már sújtó, részint a jövőben fenyegető veszélyekkel és hátrányokkal az ügy érdekében — melyet szolgálunk — a tanári fizetés fölemelésének elődázhatlan szükségét: kötelességünknek tartjuk azon módokra is rámutatni, melyek által — szerény véleményünk szerint — a m. t. Status tanárainak javadalmazását az állami tanárok fizetésének mennyiségére felemelheti.

Azonban mielőtt ezt megtennők, helyén valónak tartjuk kimutatni, hogy mekkora lesz a fizetés-felemelésből származó többlet kiadás.

Ha az állami tanárok fizetése mennyiségére emeltetik fel fizetésünk, akkor a törzsfizetésnek 1200 frtra s a szálláspénznek 200 frtra való felemeléséből (a brassói, csiksomlyói, gyulafehérvári, marosvásárhelyi és székelyudvarhelyi gymnasiumoknál működő és tanulmányi alapból fizetendő rendes tanárok számának maximumát, azaz 42 rend. tanárt véve fel) az első évben lesz 18.000 frt kiadás többlet, melyhez az ötödik évben a 10 éves pótléknak 5 évesre való átváltoztatásából 4200 frt újabb kiadás többlet fogna járulni.

Nagyméltóságú Püspök Ur! m. t. Statusgyűlés! Évenként olvastuk a tanulmányi alap jövedelmeinek örvendetes szaporodását, és hogy évenként tetemes fölösleg maradt. Ezt olvasva azt hisszük, hogy a m. t. Status épen ezen jövedelem gyarapodásából és megmaradt fölöslegéből képes lesz az említett javításból származó kiadás többlet fedezésére.

Föltéve azonban, hogy a m. t. Status a saját bevételéből nem tudja felemelni a tanári fizetést: kérjük miért nem veszi igénybe az államsegélyt? Miért engedte és engedi, hogy előtte kimerítsék a felekezetek saját emelkedésükre e segélyforrást? Hiszen az államsegély megadása esetén kívánt és a középiskolai törvény 47. §. körülírt feltételeket, államsegély nélkül is teljesítjük. Avagy nem egy-e tantervünk az állam tantervével, használhatunk-e a miniszterium által nem approbált tankönyveket, nem gyakorolja-e az állam felügyeleti jogát éppen oly szabadon gymnasiumainkban, mint saját intézeteiben?

Ha a Status saját jövedelméből nem tudja iskoláit hivatásuk magaslatán fenntartani, miért tartózkodik az államsegélytől? —

Hiszen az állam támogatását oly multtal bíró intézetek-től, mint középiskoláink, nem vonhatja meg; a Statusnak pedig éppen vallásunk és kulturánk érdekében, minden elfogható eszközt fel kell használnia tanügyünk fejlesztésére.

Ha azonban veszélyt lát Nagyméltóságod és a m. t. Status az államsegély elfogadásában meggyőződésünk szerint nem tartjuk időszerűnek és fontosabbnak másfél százezer forintot meghaladó építkezésekbe boesátkozni addig, míg nincs gondoskodva a szolgálatban lévő tanárok oly javadalmazásáról, mely egyfelől a tisztességes megélhetést biztosítja, másfelől biztos alapja lesz középiskoláink előrehaladásának.

Végül még fölemlíteni óhajtjuk, hogy a tanári fizetés fölemelését annyira szükségesnek tartjuk, hogy a kath. hitélet és nevelésügy érdekeinek véltünk használni még akkor is, ha a tanári javadalom felemelésére végső eszközüll gymnasiumaink összevonását ajánljuk, azt az igaz elvet vallva: jobb kevés, de versenyképes, mint sok, de tengődő iskola.

Nagyméltóságú Püspök Ur! m. t. Statusgyűlés. Ezek öszinte elmondására nem a kiesinyhitéség kétségbeesése, az önzés telhetetlensége készítettek, hanem kényszerített helyzetünk elviselhetetlensége, azon ügy szeretete, melynek előhaladásán, felvirágzásán munkálkodni mindig legkedvesebb kötelességünk volt és lesz.

Tudjuk, hogy Nagyméltóságod és a m. t. Statusgyűlés mindig meghallgatta méltányos kéréseinket és meg vagyunk győződve, hogy mint a kath. ügyek és érdekek első képviselője velünk együtt óhajta a tanárok egzisztenciájának biztosítását és a tanári testületnek erős, a korral haladni képes helyzetbe való felemelését. És éppen mert hiszünk, hogy Nagyméltóságod is egyetértve a méltóságos Igazgatótanácsossal méltányosnak, jogosnak és tovább elhalaszthatatlannak fogja tartani kérésünket: alázatos tisztelettel és ügyünk méltányosságába vetett bizalommal kérjük Nagyméltóságodat és a m. t. Statusgyűlést:

1) Mondja ki határozatilag, hogy a tanári javadalom mielőbb az állami tanárok javadalma mennyiségére felemelendő;

2) Bizza a méltóságos igazgatótanácsra e határozatának végrehajtását és pedig oly utasítással, hogy azt akár ezen kérelmükben ajánlt, akár más eszközökkel és módon, de záros határidő alatt minden esetre végre hajtsa.

Nagyméltóságú Püspök Ur! Miután hivatásunk parancsolta nyíltsággal és gymnasiumaink érdekében öszintén eseteitük a jelent, rámutattunk a jövőre; megjelöltük a módokat és eszközöket, melyekkel — nézetünk szerint — kérésünk megvalósítható és erd. kath. nevelésügyünk és hitéletünk magasatos czélja felé egy lépéssel közelebb vihető: Nagyméltóságod atyai bölcsességébe helyezett bizalommal és hódoló mély tisztelettel öröklünk Nagyméltóságodnak

Marosvásárhelyt, 1889. szeptember 2.

alázatos szolgálai:

a tanárok.

D. a. J. Kr.!

Nagyméltósága Püspök Úr!*)

Mélyen tisztelt Status gyűlés!

A mindinkább súlyosbodó anyagi helyzet és körülmények, melyekbe az erdélyi róm. kath. Status tanárai jutunk, arra kényszerítene, hogy Nagyméltóságodhoz és a mélyen tisztelt Status gyűléshez folyamodjunk helyzetünk némi javításáért.

Az 1876-diki Statusgyűlés a rendes tanári javadalmazást 800 frt. fizetésben, 100 frt. tizedéves pótlékban, a helyettes tanárokat 600 frt. fizetésben állapította meg, a szálláspénz 150 frt. A feltüntetett javadalmazás elégtelen.

Ezt a Nagyméltósága Püspök Úr is belátta s már egyik statusgyűlési beszédében nyomatékosan hangsúlyozta; de a Status számos ügyei közt ezen szintén sürgős és égető kérdés nem nyert megoldást. Pedig most, midőn az általánosan hangzottatott súlyos anyagi és gazdasági viszonyok a szellemi erő megbénítására törek, a végső erő megfeszítésére van szükség, hogy az elvégzett munkával, a felmutatott sikerrel elismerést érdemeljünk ki, s mely elismerésben a több alkalommal kibocsátott magas leirat részesített is.

Eddig a szebb jövő reménye a nélkülözések között is fokozta erőnket, hivatásunk magasztosságának tudata ébren tartotta; de már már félni lehet, hogy erőink meggyengülnek; a reménytelen helyzet, szegénységgel küzdő családaink panaszja, a társadalomnak a nélkülözésben tengődőt lenéző kicsinylése megbénítja az erős tettvágyat; a tudományért való lelkesedést a nyomor lefokozza; a cél magasztossága előtt törpék és majdnem tehetetlenek maradunk; mert a szellemi emelkedés, re. haladásra nélkülözhetetlen anyagi eszközök megtagadtának tőlünk.

Helyzetünk javítására elégtelen a 10 éves pótlék, mert az évtizedekkel nem tartanak lépést a rohamosan növekvő családi terhek, s a piaci, ruházati és más megélhetési cikkek árái; de ezen pótléket is nem 10, hanem több; némelyik 20 év után kapja meg; van olyan is, kinek erre kilátása alig lehet. Elégtelen a szálláspénz is, mert gimnáziumaink is oly központi helyeken vannak, hol a számos hivatal miatt nagy a szállás kereslet, ezért emelte maga az állam is a tanárokkal egyenlő rangú hivatalnokainak szálláspénzét 200 frtra. Ez összesen alól egy család számára az egészség kívánalmainak megfelelő szállást nem lehet találni.

Míg a társadalom más osztályaihoz tartozók segíthetnek magukon a földművelő földjének intesivebb kihasználása s a gazdasági gépek igénybe vétele által; az iparos és gyáros helyesebb munka beosztás, újabb cikkek előállításá által; a kereskedő a közlekedési eszközök nagyobb mérvű kihasználása s újabb piac megszerzése által; addig előttünk nincs más alternatíva, mint vagy nyomorogni, vagy ha családi vagyona van valakinek, felemészteni, ha nincs adósságot csinálni. Ezért kénytelen a tanárok nagy tömege a kamat nélküli előleghez fordulni, de így sem képes az anyagi zavart elhárítani, sőt növekedik az, mikor a fizetési előlegek levonása megkezdődik; mert az így fennmaradt havi jövedelem elégtelen a megélhetésre; az adósság növekedik.

Ezen szomorú körülmények a tanügyet sem hagyják érintetlenül;

A szakelyudvarhelyi róm. kath. főgimnázium tanártestületének a tanári fizetés felemelése tárgyában készült beadványa.

tetlenül; mert a mint szaporodik a gond és nyomor, a szerint fogy a munkakedv, lankad a tetterő és lelkesedés eszközök hiányában, megszűnik az izlés finomítása, a szellemi erők növelhetése, s ez meglátszik egy egész országrész ifjúságán, ily egyének által vezetett intézetek nem lesznek képesek megfelelni a sokoldalú várakozásnak; mivel nem lesz meg bennük a rugalmas élet s a munkakedv kellő felpezsdülése.

Rendkívüli nagy horderőt kölesönöz pedig az említett állításnak ama körülmény, hogy az erdélyi róm. kath. Status vagyona legnagyobb részének célja az ifjúság nevelése; a Status atyai gondoskodásának legfőbb feladata ebben culminal; gimnáziumaink valóságos missiót teljesítenek, hol a szegény ifjakról is gondoskodva van az alapítványokkal, a tandíj mérséklésével. Az erdélyi részekben katolikus gimnáziumaink képezik a magyar nemzeti szellemek védhártyáját, onnan kerülnek ki a magyar állameszmének legbuzgóbb védői, legbátrabb harcosai. Itt engedjük meg a tanügy hanyatlását? Nem hiszünk, hogy valaki erre adná szavazatát.

Az utóbbi idők mozgalmából láttuk, hogy az igazságszolgáltatás, közigazgatás terén és a hadseregben szolgálók javadalmazása tetemesen javult; egy törvényszéki bíró fizetése a mi fizetésünk kétszeresét fölülmulja; egy árvaszéki úlnök aránytalanul jobban van honorálva; a hadseregben egy 20-dik életévben járó hadnagynak javadalmazása 1044 frt., menetezés alkalmával még többet kap; ennyi jövedelem mellett mit tesznek ezek? Hangosan panaszkodnak, hogy nyomorognak, nem tudnak élni, fizetés fölemelést sürgetnek.

Fölemlíthetők még azt, hogy míg minden más pályán meg van a tér a rangfokozatra s ezzel a javadalom emelkedésre, addig a gimnáziumi tanár a jól teljesített munka után is csupán öntudata jutalmazására van utalva; nálunk előléptetés nincs, ha csak az igazgatóság 105 frt. honorariummal s ez összeggel arányba nem állítható óriás felelőség s irodai munkával nem tekintetik rangfokozatnak.

A körülmény azt mondja, a sajtó hangosan hirdeti, hogy az igazságszolgáltatást, közigazgatást úgy lehet javítani, ha a tisztviselők jobb ellátásáról gondoskodnak; az anyagi gondoktól felmentik, hogy ezután egyedül hivatásuknak éljenek; de hisz a tanárra ép ily nemű, hasonló fontosságú feladat mellett még a fizikai nevelés, az erkölcsi karakter kiképzése vár. Maga az erdélyi kath. status is azon hivatásait, kiktől a tanárokkal egyenrangú képesítést vár, 1000 frttal vagy többel honorálja. A mult évi status gyűlés gondoskodott a vallásbuzgó szolgálóiról, congrua rendezése által és igen helyesen; mert ők is csak így felelhetnek meg magasztos hivatásuknak; ép ily méltányos gondoskodni most a tanárokról, kiknek hivatása kettős: a fiatalság szellemi életét vezetni s társadalmi hivatásukat nemzetgazdasági szempontból és betölteni.

Az állami középiskolák tanárai mozgalmat indítottak, hogy fizetésüket javítsák, rangjukat emeljék, ezt a tanügy kívánja a haladás és a tekintély fenntartása a szempontjából. Köztudomású dolog pedig, hogy az állami középiskolák tanárainak javadalmazása évenként 450 forinttal nagyobb, mint a miénk s ezen arány a szolgálati évek számával még kedvezőtlenebb lesz reánk nézve.

Ily körülmények között lehet-e remélni, hogy kitűnőségek foglalják el a tanári állásokat, s lehet-e várni a kötelező teljesítésével a nemes vetélkedést, buzgalmat és teljes odaadást?

Rámutathatnánk itt azon tapasztalatra, hogy a jobb erők ott hagyják intézeteiket, csak azok maradnak, kik rést a kibúvársra nem találtak még, vagy kiket helyi vagy családi körülmények visszatartanak. A pályázatok kétszer-háromszor kiríratnak egyes helyekre eredménytelenül.

A társadalom naponta fölkeres, hogy a humanizmus nevében elvigye krajezárjainkat, forintjainkat, s ha nem adunk, — mert nincs, — szeretetlenségről, tudatlanságról vádol, lenéző kiesínyléssel kísér minket, mert megszokta az egyének erkölcsi és értelmi értékét a fizetés után mérni. Így a polgári elem előtt nem leszünk képesek a tanügy érdekében elengedhetlen tekintélyt fenntartani; a polgárember lenéző kiesínylése átmegy gyermekére, a ragazkodást, tiszteletet, szeretetet kiöli a fiatal szívéből s a siker elérése meg van ez által akadályozva, mert a tanítás sikere a tanár s tanítvány közti viszonytól függ.

Csak nyugalmas, az anyagi gondoktól ment s mindenki által tisztelt helyzetben történhetik a tanárnak önképzése, haladása a tudomány haladásával; az eredmény akkor lehet biztosabb, ha a tanár a sikeres tanítás érdekében tekintélyét kifelé és befelé, felfelé és lefelé megtudja tartani, e nélkül még a legerősebb fegyelmi szabályok sem segítenek az állapotokon, és a majdan felemelendő fényes tantermek szomorú ellentétet fognak képezni a zilált tanári viszonyokkal szemben.

Az 1883-diki évi középiskolai törvény gondoskodott a tantárgyak számáról, a tanítandó anyag mennyiségéről és milyenségről; a rendeletek és utasítások szaporodnak, a munkafelhalmazódás fokozatos, a kívánalom a tanárokkal szemben növekedik, sürgetik mindenfelől, hogy intenzívebben kell tanítani; de arra nem gondolnak, hogy az alkalmazottak maholnap nem felelhetnek meg a feltornyosuló követelményeknek; silyány anyagi helyzetükben legfőkébb az önfenntartási ösztönt elégíthetik ki, segédkönyvek, eszközök beszerzésére nem jut ki. A tanárnak újabb és újabb anyagot kell feldolgozni, gondolkodni a tanítás módszeréről, egyes kérdések közlési módjáról; de nyomorúságos helyzetében kénytelen csak napszámot munkát végezni. Szomorú kép, de a valóság esetelése, vigasztalót nem találunk rajta, bármely oldalról tekintjük.

A feltüntetett nyomasztó helyzetben kiváló fontosságot nyert következő körülmény: az 1876-diki statusgyűlés elhatározta, hogy a rendes tanárok 100 frt. tizedéves pótlékot kapjanak, azonban a határozat az 1883-diki statusgyűlésben oly értelmezést nyert, mely a különben egyenrangú kollégák fizetése közt anomaliát, mondhatni méltánytalanságot eredményezett. Van ugyanis oly tanár, ki tanári pályára lépésének 10-dik évében már megkapta a tizedéves pótlékot; egy más rész már csak 13 év múlva kapja; van ismét olyan is, ki tanárságának csak 25-dik évében jut hozzá; végre van ki a decennium helyett személyi pótlékot kap. Ezen anomalia a esélyebb fizetésű, tehát régbb tanárokra annál sérelmesebb, mert ők egy évtizednél többet töltöttek a nélkül, hogy a decennium előnyeit élvezték volna, sőt — miután rendes tanárra való kinevezetésük s így a fizetés javítás is legujabb keletű — egy vagy másfél évtizeden át voltak kénytelenek 600 forintot nyomorogni, melynek utóhatása jelenleg serdülő korban levő gyermekeiket sújta.

Jelen rendszer mellett a régi tanárok az első decenniumot csak akkor kapják meg, mikor már a másodikikat is meg

kellett volna kapni, s mikor az újabb kinevezésük a másodikikat már régen élvezik; de magára a nyugdíjra befolyással lévén a tizedéves pótlék, a régbb tanárnak 30 évnél jóval tovább kellene szolgálnia, hogy azon végösszeget kapja, mit a többi; ha pedig időközben esetleg nyugalmaztatik, itt is ő hátrányosabb helyzetbe jut. — Az erdélyi kath. status régbb tanárai a szakértelem mellett ép oly hű és odaadó szolgálói voltak az iskolának a szegényes fizetésben is. Később a szolgálati évek száma a tanári oklevél megszerzése kötelezettségét helyettesítvén, rendes tanárra való kinevezetésük a minisztérium helyeslésével is találkozott: s így képességük, mint munkásságuk eredménye a Status elismerését kivívtva: rájuk nézve külön rangfokozatot nem állított fel. Miért kellene tehát a Status által rendes tanároknak elismert tanerők egy részére nézve azért, mert egy korábbi évtized szülőtei a javadalmazási különleges állapotot még fenntartani? Egyenlő kollégák közt vizsás helyzetet szíll a fizetések egyenlőtlensége, sőt maguk a tanulók előtt is az ily classificálás a tanári tekintély rovására történik. Az 1883. évben tartott statusgyűlés 3-dik bizottsága e tárgyra vonatkozólag, mint ez a jegyzőkönyvből kitűnik — odanyilatkozik, hogy: „Az 1876 évi statusgyűlési határozatnak nem lehetett az a szándéka, hogy az azelőtti szolgálati évek a 10 évi pótlékba ne tudassanak be, mert így előállhatna az az anomalia, hogy az 1876 óta belépő tanárok előnyösebb helyzetben lennének, mint a hatvanas esetleg ötvenes években belépettek különben a bizottság nézete az, hol jogosultság van, ott kell módot és alapot találni és teremteni, miből a jogos igény fedeztessék.”

Ezek alapján azon alázatos kéréssel folyamodunk a Nagyméltóságú Püspök Urhoz és a mélyen tisztelt Statusgyűléshez:

1. az erdélyi róm. kath. status gymnasiumainak rendes tanárai között szüntetessék meg az eddig fennállott javadalmazási különbség, a mennyiben jövőre mindenki szolgálati évei száma szerint részesüljön a 100 frt. pótlékában, mely fizetés fölemelés 1890-dik évi január 1-től kezdve kiadassék.

2. kegyeskedjék a rendes tanárok törzsfizetését 1000 frtra, a helyettes tanárokat 800 frtra; a szálláspénzt 200 frtra felemelni s 100 frt hetedéves pótlékot a szolgálat megkezdésétől számítva rendszeresíteni; a gymnasiumi igazgatóknak honorariumát 200 forintra kiegyesíten. Méltóztassék a mélyen tisztelt statusgyűlés jövőre az által, hogy a tanári fizetések maximumát nem állapítja meg — a további fizetésjavításra is reményt nyújtani! mert az időviszonyok változásait előre meghatározni nem lehet.

Helyzetünk mégigy sem közelíti meg más tanintézeteknél szolgáló kartársaink kedvezőbb helyzetét; de így a Nagyméltóságú Püspök Ur által hangsúlyozott aggodalom némileg eloszlik: megélhetésünk és haladásunk könnyebbé válik; a tanügy nem hanyatlani, hanem biztos lépéssel haladni fog s a Status iskolái magas missiojuknak fokozott eredményre lesznek képesek továbbra is megfelelni.

Ezek után a legjobb reménnyel Nagyméltóságodnak felszentelt kezeit csókolva vagyunk a

Nagyméltóságú Püspök Urnak és a mélyen tisztelt Statusgyűlésnek

Székely-Udvarhelyt, 1889. évi augusztus 28-án
alázatos szolgálai:

a székelyudvarhelyi róm. kath. főgymnasium tandrai

Veni Sancte Spiritus!

Videmus . . . subolescere moribus
opinionibusque depravatam iuventutem:
XIII. Leo „Quamquam pluris“
kezd. enykl.

Itt az iskolai év kezdete.

A Szentlélek segítségül hívásával kezdjük.

Miért?

Mert a mit a nevelő-tanító és a növendéktanuló végeznék, az — isteni mű emberek által végrehajtva. Nevelő-tanító és tanuló-növendék csakugyan nem tesznek egyebet, mint folytatják az Isten művét, melyet a legfőbb Lény az emberi lélek, az emberi természet teremtetésekor az embernek befejezett, és közreműködnek Krisztus megváltó és a Szentlélek megszentelő, üdvözítő tevékenységével a lelkek keresztény tökélyesedésére.

Igen helyesen határozza meg Lubrich Á. a nevelés fogalmát, midőn így ír: „A nevelés alatt a nagykorúknak tudatos, szándékos hatását értjük kiskorúakra, hogy ezek keresztény tökélyesedéseket önállóan eszközölhessék.“¹⁾

Az iskola ezéja az értelmi és erkölcsi nevelés. A nevelésnek pedig ezéja az, hogy a kiskorúakat tökélyes, azaz tökélyességre törekvő keresztényekké minősítse gondolkodásuk, érzelmeik, törekvéseik, szóval meggyőződésük és jellemerejük megfelelő alakítása és beakadályozása által.

Hogy pedig ez csakugyan isteni mű — kitűnik abból, hogy hiszen maga az Isten is valamint természeti gondviselés, úgy egyuttal természetfölötti megváltása és újjáalkotása által nem tesz egyebet az emberben kiskorától fogva, mint neveli őt tökélyes kereszténynyé e földön, hogy az angyalokhoz hasonló tiszta, szent és boldog lény legyen belőle az örökkévalóságban.

Nevelni, tanítani tehát magasztos működés, Istenhez emelő, vele szövetkeztető foglalkozás, valóságos isteni tevékenység. A legelső és legfőbb paedagóg maga az Ur Isten, ki a többi paedagógusnak és az egész paedagógiának ura, törvényhozója és bírója. Evvel a tudattal, ezzel a meggyőződéssel lépjük át az iskolai év küszöbét: a Szentlélek Ur Isten segítségül hívásával szíveinkben és ajkainkon. Tanító, a ki más meggyőződéssel nyul az ifjúság lakáéhoz; nevelő, a ki Szentlélek nélkül kezd és végzi a nevelést: az ilyen építész helyett rombol, üdvösség helyett kárthatat visz be az ifjúság szellemébe. Az ily tanító-nevelő csapás, átok a társadalomra; holott ha a tanító Isten szellemében jár el, ha az ő nevelése és tanítása nem egyébként az Isten céljainak megvalósítása, az Isten nevelő tevékenységének folytatása: akkor a tanító-nevelő Isten küldöttje. Isten helyettese, valóságos Isten áldása az emberiségre.

Tanulóknak és tanítóknak egyaránt szükségük van a Szentlélek segítségére. Sőt, ha szabatosan ítéljük meg a dolgot, a tanító-nevelő testületnek sokkal nagyobb szüksége van a Szentlélek segítségére, mint a tanítványok tömegének. A dolog oka theologus és bölcseletileg kiművelt elme előtt igen egyszerű. A tanító és nevelő tevékenységében csupa actio, csupa hatályosság nyilvánul: míg a tanítványok és növendékek működése java részt receptióból, befogadásból áll. Amazok szerepe aktív szerep, emezeké inkább passzív. Amaz tehát istenibb, és mint ilyen nehezebb; emezeké emberibb és így könnyebb. Amához tehát több isteni segítség kívántatik, mint ehhez.

A „Veni Sancte“ ünnepe — ünnepe a tanulóknak, de ünnepe

¹⁾ Neveléstudomány, I. k. 205. l.

főleg a tanítóknak és nevelőknek. Legalább így kellene lenni! Abban a boldog gyönyörben ringatjuk lelkünket, hogy ez így is van országzserte. Ah! mert valóban fenséges látvány látni egy ország értelmiségének értelmiségét, a jövő összes reményének megalkotóit, kikben az Isten szellemi atyáságának méltósága szállt meg közöttünk e földön, látni őket Isten oltarai előtt leborulva lélekben felemelkedni a tanítás és nevelés nagy eszméjéhez és isteni eszményéhez, Krisztushoz! Oh vajha így legyen ez országzserte! Nem merünk megbarátkozni avval a gondolattal, hogy ez nem mindenütt így van; hogy sok nevelő-tanítót nem a Szentlélek szelleme, nem a keresztény világnézet, nem a keresztény szeretet, nem a keresztény lelkesedés tüze hevít.

Szeretném, ha szavaim messze-messze elhangzanának, hogy meghallhassa azokat szent István birodalmának minden tanítója, minden nevelője. Nem mernék felszólalni, ha a nagy pápa, XIII. Leo pápa nem mondott volna kártható itéletet iskoláink eredménye, korunk ifjúságának értelmi és erkölcsi értéke felett, midőn legújabb enyklikájában így ír: „Videmus . . . subolescere moribus opinionibusque depravatam iuventutem.“ Akár szigorubb, akár enyhébb értelmében vegyük a subolescere szót, t. i. akár jelentsen az egyszerűen növekvést akár a bűzhődés jelentésével tegyük azt kapcsolatba, tény, szomorú tény az, hogy a pápa az egész anyaszentegyház előtt úgy ítéli meg az ifjúság mai nevelését, hogy az alól „moribus opinionibusque depravata iuventus“, erkölcsihibákban és gondolkozásában megromlott ifjúság kerül ki. Nem azt mondja a pápa, hogy minden ifju romlott; hanem azt mondja, hogy igen nagy a száma, egész ifjúság a neve azoknak, a kik a mai családi és iskolai nevelés hatásai alatt romlottan serdülnek fel.

Magyarország katolikus tanfériai! gondolkodjunk XIII. Leo pápa szavai fölött, ne csak futólagosan csupán, hanem egy millenáris nemzet válságos helyzetétől és komor jövőjétől ihletett komolysággal és állhatatossággal. XIII. Leo pápa nem az az ember, a ki a szavakkal játszik, annál kevésbé az, a kivel a szavak vajmikor játszhatnának, mert nem tudja az értelmeket. A mit az egész anyaszentegyház előtt kimond, annak oka is van, alapja is van, értelme is van, még pedig a legtisztább valóság. Ifjúságunk, a pápa itélete szerint, „moribus opinibusque“, szívére és eszére nézve romlottan kerül ki az iskolából! Ez az itélet kell hogy elég legyen nekünk arra, hogy egész valónkkal átérezzük a kötelességnek is azt a sárkalását, melyet ennek az itéletnek éle lelkünk lelkére gyakorol.

Tanfériak, ne feledjük XIII. Leo pápa eme indírók dorgálását soha!

Tartsuk tisztán ifjúságunk szellemét minden vélekedéstől a mely a mi magasztos keresztény vallásunk eszméibe ütközik, s töltsük be a serdülő nemzedék lelkét a leggyengédebb isteni félelemtől sugalt és vezérelt lelkiismeretességgel és kötelességteljesítéssel!

Ez a modern, depravált nevelésnek egyedüli gyógyszer: ez a jövőbe aggodalommal tekintő lelkeknek egyedüli vigasza, egyedüli reménye.

Ehhez adjon nekünk Isten segítséget!

Veni Sancte Spiritus!

(Religio.)*

Dr. Breznai Béla.

^{*}) Szíves beküldés folytán közöljük. A nagytekintélyű „Religio“ Nagyszűcs szerkesztője munkálkodásunkat mindig élelnek figyelemmel kíséri s irántunk való jóakarataának többször adott kifejezést. Szerk.

TÁRCZA.

Őlőjáróbeszéd.

Ahozértő jó barátok gyakran öszlönöztek,
 Hogyha írok verseket még: gunyverseket költsek.
 Elég volt már a szomorú, búbanatos ének; —
 Mást óhajtuak vígabb hangon ifiak és vénék!
 Hadd legyen hát kedvök szerint; én magam se bánom;
 Ha túladok már megunt szomorú nótámon! . . .
 Más hangot is ad a scala csak zavarjuk össze,
 Hogy fülünket a kívánt hang gyönyörben fű össze.
 Gunyra tárgy közel akad ma, még keresni sem kell;
 Csak úgy bottlik bete aki, mindig korán kel fel
 És magát egész napon át figyelemben tartja —
 Estig egy egész nagy könyvet írhat ha akarja! . . .
 Látni fogja önmagában a nagy külvilágot,
 Mely kicsibe összevonva tükrözi magát ott! . . .
 S mily bátran gunyolódhatik az ember magával —
 Nem félvén, hogy perbe fogják gunyos iratával! . . .
 No hát rajta! fogjunk hozzá gyorsan a munkához;
 Nem megy sokra semmiben ki, sokat himz-hámoz!
 De bocsánat jó barátim! bár magamól írok,
 Mégis kérlek, ne legyetek tulszigoru bírók! . . .
 Az igazat meztelenül még nem láttam írva;
 Bár — mondják — Ovidézert ment Rómából el sírva!
 Amde Virgít Eneisét még jól meg sem írta —
 S részletenként a nagy Cézár már fejében bírta! . . .
 De ily dicsőségben író nem is osztozott még . . .
 És csudák csodája lenne, ha az magam volnék! . . .
 Töborzó sorokban írnék. Arany ezt ajánlta,
 Csak lehetnék az ily lábak avatott barátja! . . .
 No de, ha Tobuát, Baranyát összevissza járva —
 Belekap műzám csattanós, szép kadenciákba:
 Arad, Berég, Gömör, Heves, Zala, Szepes, Hunyad —
 Pozsony, Somogy, Kolos, Temes versemet ne unjad!
 És most ennyi előszónak elég lesz barátom;
 Ha tlünk, folytatni fogjuk majd a jövő nyáron! . . .

V. CS. J.

— Szováta felé, 1889. Tisztelt Főszerkesztő Ur!

Azt sem tudom már, hogy mit írjak. Azt-e, hogy hivatalosak voltunk két-három faluba is egy-egy rövid kirándulásra? Azt-e, hogy minő viszontagságokon ment keresztül az a székely szent föld, melynek bucsujárását Harma th Lujza, a jeles katolikus írónő kevéssel Pünkösöd után a „Fővárosi Lapok“ tárcajában oly igazi élénk vonásokban rajzolja? Azt-e, ezt-e, melyiket írjam? Az utóbbit nem írhatom, mert ahhoz kellő készütséggel nem is bírok, pedig a „Székelyföld Leírásá- ban található akadémuskodások után nem ártana a dolgort

tisztába hozni. Egyet azonban mégis föl kell említenem, azt t. i. a mit még Daró idejében jegyeztem volt ki a hodosi egyházközség Protokollumából. Ez adat az 1719-iki kolera pusztításairól szól, részletesen kiténtetve, hogy hányan haltak el Hódoson és hányan maradtak életben. A többi községekből csak az elhaltak számát adja részletezésnél. Orbán B.-nál is megtalálható. Összefoglalva így áll: A fent jelzett évben Hódoson meghalt 269 személy, életben maradt 128. Jobbágytelkén meghalt 222, Deményházán 225, Kőszvényesen 208, Remetén 166, Mikházán 112, Ehedben 72, Selyében 67, Szovátán 112 személy. Az említett falukban tehát összesen elhalt 1222 személy, maradt 1340 élő.

Ugy látszik, nem csak a protestantizmus vihara zúgott e földön, hanem lakóitól a halál is kívánt magának számos szomorú áldozatot. De a mit a reformáció romokba döntött, annak nagyrészt fölépítette a keresztény buzgóság. Parochiák alakultak. Kájoni, a kinek arczképét Simon Jakudiánéval ezelőtt valamennyi idetartozó zárda ebédlőjében kitéteni rendelte, az a híres Kájoni, kinek a csiki régi Cautionale szerzésében halhatatlan érdeme van — az Mikházán a Ferencz-rendieknek a XVII. évszázban kolostort és templomot építtetett, s azóta a keresztény hitélet fejlesztésében, a katolikus anyaszentegyház diadalra juttatásában szerzetesek és petrinusok diesereten vetélkedtek s vetélkednek ma is. A halál által ejtett sebeket is begyógyította az idő. A megritkult lakosok megsokasodtak s életrelvőségüknek szorgalmas munkájukkal fényes bizonyítékát adják.

Ho ho! Eszem mind a sósfürdő felé jár. Ott kalandoz most is a szentföldnek nyáradvölgyi részében, holott még csak Hódoson vagyunk. Még innen egy pár szót.

Szenkovics addig erről, addig túl, a kuglira hívott. Mikor oda mentünk, titkon kitudakolta: hogy áll a falu sördolgában. A választ, melylyel előre is tisztában lehetett, itt is, ott is, mindenütt megadták neki. A mint a kugli helyiségre léptünk, Szenkovics megbizonyította, hogy ő ur: parancsolt, még pedig egyszerre hat üveg sört. Megparancsolta azt is, hogy milyen legyen a sör. Meg, hogy ne legyen olyan, a milyen kidugaszoláskor a plafondra felszökellik. Ne legyen olyan, mert ő a plafondra sört inni nem mehet föl. — Hat üveg igen sok, igen sok, mindenki úgy nyilatkozott. — Nem sok, nem sok, nem sok, egyre azt hajtotta a hitetlen sürrendelő. Közben egyik társunk beszaladott a házi asszonyhoz s megkérte, hogy négy pohár édes vizet tétessen a kuglizó asztalára. Marezi nem sejdítette, mi van készülöben, szakadatlanul parancsolta a hat üveg sört, hat üveg sört, hat üveg sört! A falu gyereke is mind oda gyűlt volt az utcára. Élénk szemü. ép egészséges gyermekek bámulva leskelődtek be a deszkakerítés kisebb-nagyobb hasadékaiban. Egyszerre az egyik, mintha csak a Marezi refrainejét akarta volna utározni, torkaszakadtából kezdette kiabálni, sejem (olv. sejem) cipő! Sejem cipő! Sejem cipő! A másik rátrájláta: Vásárhelyi, vásárhelyi, vásárhelyi! Marezi fölhagyott a sörkérésrel, a helyett a fölszólító mödbeli igé a gyermekekhez intézte, mondván egész tekintélyenél labavetésével: Takarodjatok, takarodjatok, takarodjatok! Menjetek taza, édes anyátok otthon megfőzte az ételt. A gyermekek azonban egy tapodtat sem tágotottak, mintha a „takarodjatok“, „menjetek“ igék azt jelenték, hogy „üljeteek vesztet“.

Még egyre hangzott a Sejem cipő! Sejem cipő!

Sejem ezípő! Vásárhelyi! Vásárhelyi! Vásárhelyi! gyermekmondóka. A dologba Markaly szolt belé. A dolgot megfordítva csinálta. Jertek ide! Jertek ide! Jertek ide! Ezt mondogatta a gyermekeknek jó sebtiben és nézett körül, mintha vesszőt keresett volna. A gyermekek a sejem ezípőt újra kiabálták, csak hogy akkor immár lélekszakadtából futott egyik erre, másik arra, a kitől merre lehetett.

A gyermekek többé nem leskelődtek. A „sejem ezípő”-nek nem hallzott a hangja. A kuglizás javában ment. A megrendelt víz még nem érkezett. Marezi újra parancsolta: Hat üveg sört! Hat üveg sört! Hat üveg sört! — A csodálkozó házi asszony hozzánk kiáltott, hogy elhozták. Marezi meg hozzá kiáltott, hogy hozzák ide! És hozták is az asztalra, a kuglizó asztalára hozták késedelem nélkül egy tálcán a négy pohár vizet, tisztát, frissét, jó ivásut.

Asszonyom, asszonyom, roppant későre hozzák, folytatja Marezi az ő mondókáját. Nem hiába, istálom, mert egy kissé messze van a jó víz. — Hát én mit rendeltem, asszonyom? Kérdé Marezi, kissé tekintélyvesztetten. — Nem tudom, istálom, felelte a jóindulatu háziasszony. Hát mit rendelt, istálom? Hat üveg sört... Hat üveg sört? Hát az is van istálom, van elég, annyi, a mennyi kell, csak hogy az Vásárhelyt tartjuk. — Marezi ránk nézett és önértzes hangon adta tudunkra, hogy ő tudja, miért rendelt éppen hat üveg sört.

A kuglizó is érdekes. Fedelén némelyik deszka úgy néz ki, mintha tiszta új volna. Fedve jó móddal van. Az eső csak akkor nem hull bele, mikor nem esik. A bábok már régiék, sebesültek. Ugy látszik, sokszor állottak szemben az ellenség indulatu golyókkal. A golyóknak sines a világ teremtésén más hibájuk, csak hogy nem jök, felszegeek. A esatorna az már teljesen jó, csak hogy nem lejt, s a golyó felakad benne. A golyó fogó elég nagy; egy szabad tér a esatorna végétől jobbra. Csak annyiszor kell a esatornán átmászkaálni, a hányszor az ember dob. A színek egy része még fedetlen. Marezinak nem volt oka félni attól, hogy a sör felszőküllik a plafonra; mert plafondot még nem csináltak, de nem is fognak csinálni, a sör pedig messze helyen volt.

Még érdekesebb volt a régi kuglizó, melyen öt ével ezelőtt volt szerencséd szerencsét próbálni. Ott volt a piac közvetetlen szomszédjában, a esendörök udvarán, az Isten szabad ege alatt. Fedélről szó sem volt. Egy méternyi távolságban egymástól — párhuzamosan haladott két deezkahuzal. Arra való volt inkább, hogy lebessen „wendelet” ütni, de attól a golyódarabok az udvaron sokszor kalandoztak szabadon; oman kellett összeszedni. A rozzogó bábok vasszeggel össze voltak szedve. A golyókat részeikben apró furo nyomán áthozott magazva tartotta össze, már addig a meddig szét nem hullottak. Dobás alkalmával megtörtént, hogy a ki a golyót erősen szorította, az csak felét vagy harmad részét dobta el, a többi rész a kezében maradt. Ilyenkor aztán joga volt az illető játékosnak a golyó hátramaradt részével a kidobott részt irányozni. Ha aztán mindkét, esetleg három darab kikerezett a keresztre, sikerült sokat verni; ellenkező esetben egyet sem. A régi s a mostani kuglizó között van egy feltűnő hasonlóság. Annál is, emél is a kereszten hátul, a golyó felfogására mogyorófából készült a fonottas kerítés. Rossz volt az is, rossz ez is. Van azonban különbség is. A régi kuglin rongált lekeete táblára krétával jegyeztük a számokat; az új kuglin

vékony deszkakerítésre plajbással irtunk. Hanem mindegy. Az időt akkor is, az időn is párórahosszant kedélyesen töltöttük.

Még az nap Jobbágytelkére rándultunk, este vissza Hodosra. Kilenezedik már más gondolatokkal foglalkoztunk. Menni! ismét ez volt a jelszó. Menni! oda a Szentföld szíve közepébe, melyen nem ugyan a Jordán, hanem Nyárad vize lüktet végig. Menni! csak hogy előbb boesássuk utnak haza felé Marezit, és az én jó kollegámat, mert ők annak daczára, hogy velünk együtt a Szentföld főpapjához ebédre hivatalosak voltak, mégis csak hazafelé siettek. Hát tudja édes Főszerkesztő ur, az ember némelykor azért is haza megy, mert nincs tiszta inge, mert hosszú utra nem szánta el magát.

Hát biz' az ugy történt, hogy a jól megkurált szép pejparipát a két kerekű koesi elé ötön-haton felfogták. Fölfogás közben Szenkovics engem mind azzal fenyegetett, hogy jövendőben még két lovat vesz, s aztán a hármat egymás elé fogva, visz engem a fürdőre. Azonban arról egy szót sem szólt, hogy két kerekű, egy tengelt, egy nyújtóts még egyéb odatarató apróságokat vesz-e. Pedig ha ezeket meg nem szerzi, hat lovat is hiába vesz, mert két kerekű szekéren nem megyek én vele.

Mielőtt a gyeplő kézbe került volna, még arra kértem Szenkovicsot, hogy viseljen jó gondot a lóra, mert ha ügyesen nem kormányozza, bizony, az még nappal is hamar beborítja a sánczba. Megkértem a kollegámat is, hogy viseljen gondot magára, Marezira s lovára. Kértem a jó Istent is, hogy viseljen gondot mindnyájukra, hordozza őket szerenesés uton!

A kapu meg volt nyitva. A ló nagyot ugrott. A kétrekű koesi gurult és embereink pillanatra odalettek, mint a puskából kilőtt golyó.

Magasan fekvő szállásunk tornácán ott állottunk ötön-haton. Tekintetünk odamerevedett az utra, mely a falu alsó-felénél fekvő réten szalad végig. Pillanatra ott szaladt az uton a kétrekű is. Marezi tekintgetett vissza, mint a Lóth felesége. Tudni akarta, hogy nézzünk-e utánuk. A kollegám fogta a Marezi kezét s kezében a gyeplőt. A ló hevesen galoppirozott. Minden ugrására a rud magasra billent, a koesi olyankor hátra-hátra ereszkedett. Embereink ugy néztek ki a kosiban, mintha ők maguk is galoppiroztak volna. Egy-két ugrás s a messzeség homálya, vagy inkább a hátmög, elfedte őket szerenesés utért esdő tekintetünk elől.

A fogat számunkra is készen volt. Menni! Menni! At oda a nyárádvölgyi Szentföldre, melynek falui a víz partján kevés megszakítással végig fektüdtek kényelmesen. Együtt ugy néznek ki, mint az ember, ki a parton azért fekszik hanyatán, hogy az eget annál kényelmesebben szemlélhesse, aztán meg, hogy ha szomjuhozik, legyen mivel szomját lecsillapítania. A hanyatfekvő ember fejét jelképezi Remete, hol a Szentföld dignitarius papja lakik; féltéstét Köszvényes; szívét Mikháza és Deményháza; lábát Buzaháza.

Utunkban előfekszik Deményháza, átellenben Mikháza, ódon templomával és kolostorával, melyek már magyar szerzetesek művei. Orbán B. feljegyzései szerint a hagyomány azt tartja, hogy valamikor a Bekées tetején volt volna szerzetes kolostor, a reformacio idejében pedig bosniai Ferenc-rendieket küldötték e földre a katholicizmus őreül. Hát ezt nagyon helyesen eselekedték; mert azok a szerzetesek, valamint a XVII. évszáz közepe táján azoknak helyébe jutott magyar illetve székely barátok is küldetésöknek derekason feleltek meg. Ennek a szerzetnek volt még nem régebben is egy jöne-

vü elemi iskolája. A Szentföldnek, Szóvátának s a sövidék egy nagyrészének katolikus gyermekei ott nyertek oktatást. Ez az iskola egykor nagy kontingenst szolgáltatott a marosvásárhelyi kath. gymnasiumnak is, de már évek óta főlhagynak vele. Jelenleg a marosvásárhelyi kath. közpiskolának az egész Szentföldről alig van két-három növendéke, a minek oka nem csupán a nevezett elemi iskola beszüntetése, hanem egyúttal a nép anyagi viszonyainak kedvezőtlen volta is lehet.

Lent a zárda alatt ott buslakodik a falu, melynek alsófelén állott a rómaiak idejéből egy kasztrum. Ennek anyagát nagy részt a kolostorba és templomába építették bele. Fundamentumából is sok nevezetes régiség került ki, de a buvárló még most is reményvel kísérlelhetné meg az ásást. Ehhez a kasztrumhoz vezet Jobbágyfalva felől a nép által még ma is úgynevezett Traján utja, mely jöllehet hogy konzerválására azóta nagy ideig semmi gondot nem fordítottak, mégis egyike a vidéken lévő legalkalmasabb utaknak. Ma régi fényes diésőségről álmadozva bolyong ez uton és a kasztrum romjai fölött a kereszténység győzelmeinek diésőségtől megütöztetett lélek. A régen mult idők szelleme mint a bolygó tűz a sírok hazájában még vissza-visszatekint, mutatva az ő diésőséget s világra szóló hatalmát, hogy az utókor maradóknak emléket emeljen annak; de hiába, helyébe lépett a kereszténységnek legyőzhetetlen szelleme és az évszázak folyamán amily viszontagságos harcban szerzett glóriájának fényét ragyogtatja szakadatlanul. Ott a pogány Róma és a keresztény Róma vívtak esatát. Amaz országokért, városokért tehát földért ontotta számtalan legióinak vért; emez a lelkek biradalmában tett rendkívüli hódításokat. Amaz fegyveres katonasággal szerzett magának földi diésőséget; emez a menynevei igazságok fegyverzetébe öltözött emberek közreműködésével készítette övét s készíteti ma is valami fenségsébb, valami maradandóbb diésőség elnyerhetésére. Amannak emlékeit az idő nagyrészt romokba döntötte; emezét nagygyá tette és megszentelte. Ne higye azért Orbán B., hogy „a keresztény Róma is kezd kivéünlve hanyatlani“ s majd még egy újabb Róma támad, melynek szerinte „Giovanni Calvino, breseiai Arnold, Rienzi, Savanorella, Manin, Mazzini, Garibaldi és társaik lennének szentjei.“ Éppenséggel nincs oka e hitben s reményben élnie, mert e forradalmároknak eszméi gyujtottak ugyan, de egyúttal perzseltek is, a keresztény Róma eszméi pedig gyujtottak, melegítettek és éltettek, életnek ma is. Igaz, Rómának kezeit és lábait láncokba verték, de azért kétségbeesésre nincs ok, mert neki a lánc mindenkor játszere volt, sárral dobálták, de a sár azokra hullott vissza, kik őt azzal be akarták szennyezni. 1870 től kezdve s azelőtt is sokszor huzták, huzzák ma is fölötte a haldoklók harangját, de e harangszó Róma rendkívüli szívósságára és életműködésre teszi figyelmessé még a hitetlen világot is. Egyszóval: sokszor elborult fölötte a nap, de csak azért, hogy később annál pazarabb mértékben öntse rá termékenyítő áldott sugarait.

(Folyt. köv.)

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Nyelvészkedés, de nem Nyelveszkedés.

I.

Az „Aksziómák Gyűjteménye“ című könyv ismertetése és bírálata folytán — többek között — azon kér-

dés is fölmerült, hogy valyon nyelvtanilag melyik kifejezés, illetőleg: helyesírás jobb: „higyj nekem“ — „higyje el az úr“ stb. vagy pedig ez: „higy nekem“ — „higyje el az úr?“ — Én és az én antagonistám Z. A. főgymnasiumi tanár azt állítjuk, hogy sem a „hidj“, sem a „higy nekem“, „azt én hogy higym?“ stb. nem jó, nem helyes, hanem csakis a gy után írt j jellegbetűvel használt igealakok jók, a romlatlan nagy nyelv- és hall-érzékkel is egybehangzók stb.

Ezzel szemben ft. B. Á. tanár úr — kiiránt én sok tekintetben rendkívüli hálára vagyok kötelezve — azt írja: „sem a „hidj“, sem a „higyje“ alak nem grammatikai. Még az iskola gyermekek is tudják a: hisz, visz, tesz, vesz, lesz igék ragozását. Igen, hogy az imperativus alanyi alakjában a j jellegbetű (módjegy) a gy-be beleolvad, ha úgy tetszik; onnan kivész. Így származnak a következő alakok: légy, tégy, végy, higj és vígy. Ezek az igék egy kategóriába tartoznak, s ha a „higyje“ alak jó, akkor az egynek kedvéért a többit is így kellene formuláznunk: légyj, tégyj, végyj, vígyj. — kivételt nem tudok . . . Nem j hangzik ott a kéjtésben, hanem a gy mellett még egy gy . . . Ha valaki meggyőz engem ama j jogosultságáról, kész vagyok visszavonni ide vonatkozó állításaimat, de addig állok mellette.“ Eddig és így ír, kivált a magyar nyelv és irodalomban igen nagy tekintéllyel bíró B. Á. (Lásd a „Közművelődés“ 24-ik számát.)

Én pedig ezekkel szemben így érvelek: Én is tanultam valaha a tesz, vesz, lesz, hisz, visz, igék ragozását; de hogy a hisz ige is a felhozottakkal teljesen egy kategóriába tartoznék: azt soha nem tudtam megérteni, sem elhinni minthogy én olyanfajta ember vagyok, a ki nem szoktam „temere jurare in verba magistri.“ A tesz, vesz, lesz és visz igék imperativusának alanyi alakjában ugyanis a gy előtt mindig hoszu hangzó áll, így: tégy, végy, légy, vígy, itt tehát a gy után soha sem hangzik s épen azért soha meg sem állhat a j módjegy, vagy jellegbetű, tehát nem szabad így írni: tégyj, végyj, légyj, vígyj.

De máraztan egészen másképen áll a dolog a hisz igével, s épen azért a hisz ige nem is tartozik minden tekintetben a fenn elősorolt igék kategóriájába. — Nem, mert a „higyje el az úr, higj nekem, higjék el“ — féle imperativusokban a gyök hangzója mindig de mindig rövid, ezen a hiányon tehát a nagyon is finom magyar nyelv- és hall-érzék a hangzóra következő mássalhangzó megkettőztetésével akart segíteni. Két gy és nem gyj hangzik — az igaz — a „higyj nekem“ féle alakokban. — Már most tehát az a főkérdés, hogy a két gy helyett miért ajánljuk mi általános elfogadásra a gyj-ét? — Ennek is megmondom az okát. A magyar nyelv nem tűri a sok mássalhangzó összetorlódását, és így a „higygye el“ féle helyesírás sem. Aztán a higgygye elt némelyek ma így is írják: „higgye“ épen mint „dinnye“ stb. de erre mindenki azt kérdezhetné: miféle hig eszü ember hozhatja itt szóba a „hig“ gyököt a higj helyett?! Én is épen azt mondom. Utóvégre tehát nincs más remedium a hisz ige imperativusának alanyi ragozásánál, mint a: higj, higjje, higjjem, higjjetek, higjék, féle egyedül czél, ész- és okszerű helyesírást elfogadni.

Ha valaki erre azt mondaná, hogy a gy után a j betű

szokatlan és nem magyaros: én attól azt kérdeném: hát a „hagyj békét nekem!” ez is szokatlan, ez sem magyaros?!

Egyébiránt, annyit kénytelenek vagyunk előre is elismerni, hogy ilyen kérdéseket utóbb is csak a M. J. A. dönthet el: — mi pedig addig beérjük ezzel:

„Grammatici certant, et adhuc sub judice lis est.”

F. A.

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Aranymise.** Dr. Haynald Lajos kaloesai bíboros érsek Ő Eminenciájának 50 éves áldozári jubileuma f. év október 15-én leend.

— **Felirat dr. Haynald Lajos bíbornokhoz.** Városunk f. hó 4-én tartott közgyűlése alkalmával lelkesedéssel járult a képviselőtestület Novák Ferencz kir. tanácsos polgármester azon indítványához, hogy a város Dr. Haynald Lajos bíbornok érsek Ő Eminenciája 50 éves papi jubileumának megünneplése alkalmával felirattal fejezze ki hódolatát és mély ragaszkodását, mivel Ő Eminenciája erdélyi püspöksége óta a város haladásának előmozdítása iránt kiváló érdekltséget tanúsított s ezt tetteivel is bizonyította.

— **Jótekonyság.** Püspök ur ő Nagyméltósága az ő Topliczán be állítandó leányiskola tanítónőjének fizetési alap-tökéjére 1000 frtot, az iszói iskola építésére kegyesen megígért 700 frtból a második részletet 300 frtban megküldeni — továbbá: a petőfalvi templom kijavítására 268 frt 35 krt, a belhatalvi hitközség két harangjáért 242 frt 50 krt, a harasztói iskola kijavítására és a plebánia telken levő kut helyreigazítására 50—50 frt, a haralyi templom kijavítására 50 frtot, a szarvaskendi pléb. gazdasági épületeinek kijavítására 25 frtot, a mezőásomondi iskola és kántorilak helyrehozatalára 50 frtot, a boljai iskola czélfára 20 frtot, a krajovai templom és iskola javára 10 frtot, chinai missió czélfára 50 frtot, azonkívül egyházi személyek, szegény tanulók és más szegény sorsnak felelősségére legkevésbé 311 frtot méltóztatott legkegyelmesebben adományozni. Mint azelőtt, ugy a most lefolyt tanévben is a nagyszabeni Orsolya zárdának fára 100 frtot, két világi tanítónőjének fizetésére 500 frtot, az egyházmegye 40 tanítójának állandó segélyképen 2000 frtot, más három tanítóknak 350 frt, négy tanítóképezdésnek stipendiumkép 240 frtot ajándékozott; ugy hogy a múlt tanévben tisztán csak az iskolai és egyházi czélfára tett adakozás a 9419 frt, valami 20 szegény fiu és leány tanulónak adott segély a 2150 frtot meghaladja.

— **Főpásztori körlevelél.** A legmélyebb fiu hódolattal vettük Püspök Urunk Ő Nagyméltóságának legújabb főpásztori körlevelét, a melyben a Szent József ünnepét felemelő pápai enyehelye és a Szent Józsefhez intézendő ima szövege van magyar nyelven közölve.

— **Gyulafehérvár monografiája.** Városunk ugyancsak f. hó 4-én tartott közgyűlésén Dr. Mohay Sándor

és Issekutz János képviselők igen érdekes és a város szellemi életére nézve fontos indítványt tettek az iránt, hogy a város tegyen lépéseket monografiájának megírása végett. Az indítvány általános helyesléssel fogadtatott a polgármester azon ajánlatával egyetemben, hogy a költségek ideiglenes alapjául az 1888 és 1889 évek pénztári maradéka szolgáljon, mely két összeg az eddigi örvendetes tapasztalat szerint nem fog megvetendő összeg lenni s majd a Novák Ferencz, kir. tanácsos polgármester, Dr. Mohay Sándor, országgyűlési képviselő, Dr. Cserni Béla, Straubert Ödön és Avéd Jákó városi képviselők és gymnasiumi tanárokból alakított bizottság szakértőkkel való érintkezés után tervezetét és költségvetését beadja, gondoskodni fog a közgyűlés a szükséges költségek más alapjairól is, ebből az örvendetes tényből is láthatjuk, hogy városunk anyagi jóléte mellett szellemi fejlődése is kellő haladást tesz derék polgármesterünk bőles és erélyes vezetése alatt.

— **Tanári kérés.** Az udvarhelyi és marosvásárhelyi gymnasiumok tanári karai fizetés felemelésért folyamodtak; kéréseiket — miket mai számunkban közlünk — megküldötték a többi tanári karoknak is; a gyulafehérvári gymnasium tanári kara f. h. 11-én tárgyalta az ügyet és az udvarhelyiek és marosvásárhelyiek által felhozott indokok alapján a marosvásárhelyiek azon kérését fogadta el és kérte meg jegyzőkönyvileg Püspök Ur ő Nagyméltóságát illő helyre való juttatás végett, hogy a status is adjon az ő tanárainak olyan fizetést, mint a minőt az állam ad az ő középiskolai tanárainak.

— **Pályázat.** (50) Orbán János esöbi kántortanító Bözöd-Ujfaluban kántonának megválasztatván, a esöbi róm. kath. kántói állomás üresedésbe jött, melyre pályázat nyíttatik. A kántortanítónak, ki harangozó és sekrestyész is, évi jövedelme: 2 hold 968 □ öl szántó; 1119 □ öl kaszáló; 2 hold 716 □ öl lezelő; 25—30 kal. buza, 25—30 kal. zab kepe; 2 öl fa; 15 véka szemes tőrökbuza; 4—6 frt stola; tandij ezimen a községtől 20 frt; magtárból 10—12 frt. Pályázók okmányokkal felszerelt kérvényeiket szeptember 27-ig küldjék, vagy személyesen adják át alulírottak Bördös, 1889. szeptember 4. Papp Gyula, s. k. isk. sz. elnök.

— **Pályázat** (51). A gyóremetei romai katolikus elemi iskolákhoz egy tanképesített romai katolikus tanítóra van szükség, melyre ezennel pályázat nyíttatik. Fizetése 300 forint o. é. a község pénztárából havi előleges részletekben, és 6 öl lágú tűzifa. Pályázni kívánók tanképesítő is egyéb szükséges okmányaikat folyó év szeptember 25-ig terjesszék bé alulírtához. Gyóremete Szeptember 8-án 1889. Betegh, Imre iskolázék elnöke.

— **Pályázat** (52). A kézdi almási róm. kath. tanítói állomásra, melylyel a lemény-almási templomban minden második héten a segédkántori és sekrestyész, ezek mellett pedig az almás kápolnában a rendes harangozó teendők vannak összekötve, s melynek javadalmát: a, 40 kalangya ösz, 40 kal. tavaszi kepe, (az idén kalangyája után 2—2 véka rozs és 2—2 véka zab) b, 6 frt ospora, c., 15 terü ta. d., 25 frt. stola, e., tandij ezimen 10 hektóliter roz, az iskolás gyermekektől, f., 100 frt. a községi pénztárból évnegyedenként 25—25 frtjával utólagosan, g., lakás, 1 szoba kamarával és egy kis veteményes kert képezendik, azon megjegyzéssel hirdettetik pályázat, hogy a kellően okmányolt folyamodványok f. évi szept. hó 25-ig, alattírtához intézendők vagy személyesen be nyújtandók ami előnyösebb lehet és hogy az állomás a püspöki megerősítést nyert választás után azonnal elfoglalandó. Lemény. (Háromszék vármegye, posta: Bereczk) 1889. szeptember 7. László József, lemény-almási plébános és iskolázék elnök.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: PÁL ISTVÁN.

Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, PÁL ANTAL, STRAUBERT ÖDÖN, ZLAMAL AGOST.

Nyomatott Papp és Ferdinándnál a püsp. lyc. nyomdában Gyulafehérvárt.